

DIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

50 JAAR ONDERWIJS ONDERZOEK

Feest!
10 pagina's
jubileum
leesvoer

Colofon

Deze special is gemaakt in samenwerking met Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) dat werkt aan verbetering en vernieuwing van het onderwijs, en de PO-Raad, de sectororganisatie voor het primair onderwijs (po) die de gemeenschappelijke belangen behartigt van de schoolbesturen in het basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs. Meer weten? Check poraad.nl en nro.nl

Coördinatie: Monique Marreveld
Eindredactie: Paulien de Jong
Coverfotografie: Shutterstock
Vormgeving: FIZZ | Digital Agency – www.fizz.nl

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Panamalaan 1L 1019 AS Amsterdam, tel. 06 20 61 20 70, www.didactiefonline.nl, redactie@didactiefonline.nl

De redactie dankt de volgende sponsors:

Didactief bestaat 50 jaar!

... en dat vieren we met deze speciale jubileumuitgave met 10 pagina's jubileum leesvoer: memorabele covers, een historische terugblik, een tijdlijn met 15 mijlpalen, favoriete artikelen van lezers én een gratis (online) jubileumcongres op 24 maart met maar liefst 7 topsprekers (lees er alles over op pagina 14 en 15).

4

Van nul tot nu

Ons verhaal begint in 1971 met een mededelingenblaadje op krantenpapier genaamd O4. Tien jaar later verandert de naam in Didactief en pas in 1996 wordt Didactief écht onafhankelijk. Artikelen transformeren van onderzoeksverslagen door hoogleraren in meer praktische vertalingen van relevante onderzoeksresultaten door de redactie.

8

Vraag het de Kennisrotonde

Hoe zorg je voor goed rekenonderwijs? Welk rooster is het best? Wat te doen met spijbelaars? Deze vragen en vele andere komen jaarlijks binnen bij de Kennisrotonde. Bij dit initiatief van NRO kunnen leraren en andere onderwijsprofessionals terecht als ze iets willen verbeteren aan hun onderwijs of organisatie.

10

Lievelingsartikelen

Wat zijn Didactiefs best gelezen artikelen, dossiers of boeken, welke verhalen bleven lezers het meest bij en wat doen de vakexperts met de opgedane kennis uit Didactief? Quinta Kools, Anton Horeweg, Miriam Heijster en Theo Wubbels over hun favorieten.

Gratis jubileumcongres

24 maart 2021 is het zover: een online congres om de vijftigste verjaardag van Didactief te vieren. Met tien webinars over leesonderwijs, kansengelijkheid en nog veel meer, een LIVE Q&A met Paul Kirschner en andere onderzoekcracks, en een meet & greet met onze columnisten. En dat allemaal gratis toegankelijk voor onze lezers. Zet je het alvast in je agenda?

> Kijk voor meer informatie over het programma en de sprekers op pagina 14.

En verder:

- 7** 50 jaar in vogelvlucht **12** Evidence-informed werken
- 14** Gratis Jubileumcongres **16** Column

Een vakblad om te koesteren

Beeld: Arenda Oomen

Arie Slob is minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media

Mis het niet!

De komende maanden verschijnen veel nieuwe dossiers online met onder andere artikelen van internationale toppers die we interviewden en mooie vintage columns van A.D. de Groot en kinderboekenschrijver en oud-schooldirecteur Jacques Vriens.

> [Check didactiefonline.nl](http://didactiefonline.nl)

Het 50-jarig jubileum van Didactief valt in een uitzonderlijke periode in onze onderwijsgeschiedenis. Een periode waarin de schoolgebouwen gesloten zijn en er dankzij de enorme inzet van het onderwijsveld voor iedere leerling razendsnel onderwijs op afstand beschikbaar is gekomen. Daar ben ik iedereen in het onderwijs zeer dankbaar voor.

Wat juist in deze bizarre tijd scherp aan het licht komt, is het belang om van elkaar te blijven leren. Het platform Lesopafstand.nl stond in korte tijd vol praktische tips en belangrijke wetenschappelijke inzichten over lesgeven en leren op afstand.

Dat illustreert een bredere opdracht aan ons allemaal: alleen door kennis en kunde uit praktijk én onderzoek te delen, kunnen we samen het onderwijs telkens, stap voor stap, een stukje beter maken. Precies daarin speelt Didactief al vijftig jaar een bijzonder waardevolle rol - een prestatie van formaat! Toen ik in de jaren tachtig en negentig in Zwolle als leraar geschiedenis en maatschappijleer voor de klas stond, lag het nieuwste nummer van Didactief altijd op tafel in de lerarenkamer. Destijds heette het blad Didaktief met een 'k', was het onderdeel van het ministerie van OCW en werden persberichten soms nog voorgelegd aan het ministerie, zoals hoofdredacteur Monique Marreveld verderop in deze special beschrijft. Gelukkig is dat nu toch wel veranderd... Desalniettemin was de missie van Didactief ook toen al helder: professionals in het onderwijs informeren, inspireren en prikkelen met verhalen uit de praktijk én uit het onderzoek. Ik was als docent altijd bezig om mijn vakken zo levend mogelijk te maken en wilde hiervoor de juiste werkvormen en activiteiten kiezen. De artikelen in Didactief hielpen me daar vaak bij.

Ook nu, jaren later, geloof ik in mijn huidige werk als minister nog steeds sterk in de kracht van samenwerking. Zodat wat zich afspeelt in bestuurskamers, collegezalen en schoollokalen met elkaar verbonden is. Het was voor mij reden om samen met vele partijen in het onderwijs (waaronder de schoolleiders en leraren) te regelen dat het extra geld voor de aanpak van werkdruk rechtstreeks naar scholen gaat, waarbij schoolteams zelf beslissen over de besteding. Om deze reden stelde ik afgelopen zomer ook een wetenschappelijke commissie in om mij te adviseren over de vernieuwing van het curriculum voor het primair en voortgezet onderwijs. In de afgelopen jaren is Didactief ook online uitgegroeid tot een essentiële bron van belangrijke kennis, won het blad in 2014 een onderzoeksjournalistieke prijs en is het boek *Op de schouders van reuzen* van (onder andere) Paul Kischner ruim 60.000 keer gratis gedownload van de website van Didactief. Terechte successen, als u het mij vraagt.

Didactief is een vakblad om te koesteren. Daarom een welgemeende felicitatie met dit prachtige jubileum! Ik kijk uit naar de inspirerende en prikkelende artikelen die ongetwijfeld nog gaan komen en wens u veel leesplezier met dit bijzondere nummer.

Van mededelingenblaadje tot onderwijsplatform

Wie vijftig jaar Didactief doorbladert, wordt vanzelf blij. Wat weten we al veel uit onderwijsonderzoek! Het is bijna schokkend hoeveel thema's **sinds 1971** periodiek terugkeren in Didactief.

Orde houden, bijvoorbeeld. Zou dat zijn omdat het nu eenmaal voor iedere beginnende leraar een uitdaging is? Niemand kan het voor je doen, jij staat er alleen voor. En tips uit onderzoek zijn nuttig, want wat beginners meekrijgen vanuit de opleiding, verschilt nogal (zie *Lerarenopleidingen hebben hulp nodig* op didactiefonline.nl, red.), per opleiding en in de loop van de jaren. Modetrends zijn er ook heus in onderzoeksland. Veel thema's komen steeds weer terug. En ieder nieuw onderzoek is dan een steentje op de berg kennis die jou kan helpen de klas te overzien.

Ons verhaal begint in 1971 met een mededelingenblaadje van SVO, Stichting voor Onderwijsonderzoek in Den Haag, een onderdeel van OCW. Krantenpapier in een omslag van geel karton, met gifgroene letters op het titelblad: O4 (onderzoek, ontwikkeling, overdracht en onderwijs). Tien jaar later verandert de naam in Didactief; dat volgens hoofd- en enig redacteur Huub Vrijenhoef duidt op onderwijzen, op overdracht van kennis en vaardigheden, op beweging. De modieuze jaren zeventig-'k' smokkelt de redactie pas in 2011 weg. Het is ook in 1981 dat Didactief op eigen benen moet leren staan: er wordt voortaan abonnementsgeld (twintig gulden) gevraagd van de lezers. Van de 40.000 abonnees blijven er binnen een paar maanden een kwart over. Die oplage is gelukkig stabiel. OCW Didactief afstoot

en uitgeverij TBU het blad onder haar hoede neemt in 1996, wordt Didactief journalistiek volwassen en écht onafhankelijk. Waar binnen SVO persberichten soms nog ter goedkeuring werden voorgelegd aan OCW, wint Didactief in 2014 een journalistieke prijs met Dossier Cito, waarvoor het een beroep doet op de Wet openbaarheid bestuur om documenten bij datzelfde OCW los te peuteren. Artikelen transformeren van onderzoeksverslagen door hoogleraren in meer praktische vertalingen van relevante onderzoeksresultaten door de redactie. Niet alleen meer in het papieren magazine, maar sinds 1999 ook online en vanaf 2014 in een boekenserie waarin wetenschappelijke kennis is vertaald voor leraren. Columnisten heetten in de begintagen van Didactief nog 'de toeschouwer' of 'de voorbijganger', slechts onder een pseudoniem durfden zij hun soms kritische stukken te plaatsen. Later schreef een gerenommeerd onderzoeker als A.D. de Groot, de ontwikkelaar van de Cito Eindtoets, een aantal serieuze columns voor Didactief in de jaren 80. Maar ook kinderboekenschrijver Jacques Vriens had jarenlang een eigen hoekje, getiteld: De Lerarenkamer. **Lees de mooiste columns van de afgelopen vijftig jaar in ons jubileumdossier.**

Omstreden thema's

Onderwerpen waarover onderzoekers jaren bakkeleien, stonden altijd al in Didactief. Neem de 'rekenoorlog'; zowel traditionelen als Van de Craats en Schmeier, als realisten van het Freudenthal Instituut pakten hun

podium in Didactief. En volgens ons hadden ze allebei een beetje gelijk. Klassengroote is ook zo'n thema. Want hoewel uit onderzoek telkens blijkt dat er geen simpele relatie is tussen groeps-groote en leerprestaties, blijft het een omstreden thema. Zeker in een land als Nederland waar leraren nu eenmaal meer lesgeven dan elders in Europa. Dan kan elke leerling meer er immers voelen als één te veel. In 1996 voelt staatssecretaris Netelenbos zich zelfs genoodzaakt een commissie in te stellen die onderzoek moest doen naar de ideale groeps-groote. Haar voorzitter Bas van Eijndhoven concludeert uiteindelijk in Didactief: 'Misschien moeten we ook niet zo zeer denken in termen van groeps-groote maar in termen van *klasse-organisatie*. Met goed klassenmanagement is heel veel mogelijk. Hoe je je onderwijs inricht, is belangrijker dan hoeveel leerlingen er in een groep zitten.' Het was bepaald niet een statement dat een eind aan de discussie maakte. **Hoogleraar Onderwijskunde Roel Bosker kijkt terug en vooruit op dit thema op didactiefonline.nl**

Hoofdpijndossier

Veranderden de leraar en de schoolleider voor wie we Didactief maken, in die afgelopen vijftig jaar? Zeker, het aantal eerstegraders nam af, het aantal onderwijsassistenten groeide. In 1981 viel bijvoorbeeld het woord 'stafdifferentiatie' voor het eerst in Didactief. Steeds meer leraren kwamen in niet-lesgevende functies terecht. Maar van salarisopbouw gekoppeld aan pedagogisch-didactische competenties en verantwoordelijkheden waarvan in het artikel sprake is, komt maar weinig terecht. De 'rolposities' die meer kleur en variatie aan het werk zouden moeten geven en leraren langer in het beroep zouden moeten houden? Het is grotendeels jargon gebleven dat Marco Snoek, lector leren en innoveren, veertig jaar later onder het stof vandaan haalt als hij zijn gewenste toekomstbeeld van het leraarsvak schetst (zie *Leraar, een professie met perspectief* op didactiefonline.nl, red.).

Dat taakdifferentiatie helpt verschillen tussen leerlingen aan te pakken en de mogelijkheden vergroot om wat men toen 'probleemkinderen' noemde, op te vangen binnen het reguliere onderwijs, zal voor-

lopig een wensdroom blijven. Sterker nog, passend onderwijs voor ieder kind blijft een terugkerend hoofdpijndossier de afgelopen vijftig jaar. Didactief deed nauwgezet verslag van overheidsopgelingen om het percentage leerlingen dat naar speciaal onderwijs wordt verwezen (vergeleken met andere Europese landen veel te hoog) te doen dalen. Maar tussen droom en daad... Het systeem van leerling gebonden financiering (het zogenoemde lgf-rugzakje van het Weer Samen Naar School-beleid uit 1998, red.) moest ouders helpen aan extra ondersteuning in het regulier onderwijs maar in 2004 kopt Didactief: 'De school houdt de deuren dicht'. Redenen te over, maar bij de evaluatie van WSNS constateren onderzoekers vooral dat WSNS 'veel te vroeg van start is gegaan'. Net zoals later geconcludeerd zal worden over de opvolger: Passend Onderwijs (uit 2014). Voormalig staatssecretaris Jacques Wallage heeft dan al geklaagd in Didactief over de kortademigheid van de politiek. Aanleiding is zijn eigen ongeluksdossier: de integratie van mvo en vbo in het ongeliefde vmbo. Politieke haast blijkt steeds een spelbreker de afgelopen vijftig jaar. Een parlementaire enquête door de commissie Dijsselbloem (2008) zal dat beamen, maar niet tot wezenlijke verandering leiden, hoogstens tot verstarring. Wie durfde er nog te bewegen in onderwijsland na Dijsselbloem?

Stille reserves

Het lerarentekort blijft terugkomen de afgelopen decennia. Termen als werkdruk en roofofbouw verdwijnen na 1981 niet meer uit de media. In 1998 is de nood zelfs zo hoog dat staatssecretaris Netelenbos 150.000 oud-leraren per brief polst of ze weer voor de klas willen. Deze stille reserve is opgespoord met behulp van bestanden van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Toch staan in Didactief anno 2021 nog steeds elke maand enthousiaste vakidioten en leraren vol passie in de schijnwerpers. Met het onderzoek dat hen verder heeft geholpen of hen hielp volhouden. De website ontwikkelt zich steeds meer tot een forum voor debat, waar soms actie gevoerd wordt, soms een visie op de toekomst ontvouwd. En die combinatie van papier en online hopen we je nog decennia te kunnen bieden. ■

> Sommige thema's verdwijnen nooit of zijn actueler dan ooit; van effectief onderwijs tot (on)gelijke kansen, zie pagina 6.

Gelijke kansen

'Vooroordeel slaat vaak op het kind neer' schrijft Wim Meijnen (1985) over het effect van een-ouder gezinnen op de schoolprestaties. Columnist J.C. Traas citeert in mei 1998 Bourdieu dat het onderwijssysteem een belangrijke rol speelt bij het reproduceren en legitimeren van klasse-verschillen in plaats dat het gelijke kansen biedt aan alle kinderen, ongeacht hun afkomst. Vijf jaar later pleit Ton Gloudemans, directeur van obs Bijlmerhorst, er al voor leerstof centraal te stellen voor achterstandskinderen. Een echo van het pleidooi voor kennis dat E.D. Hirsch in 2019 zal houden in Didactief. Dat de afkomst van leerlingen er niet toe doet, weten we dan ook al. In **oktober 1989** schrijven onderzoekers in Didactief: 'Er bestaan nauwelijks verschillen tussen de schoolresultaten van arbeiderskinderen en die van leerlingen uit etnische minderheden.' Zeven jaar later voegen ze er aan toe: 'Niet het beroep van de vader en de etnische achtergrond zijn bepalend voor de schoolresultaten, maar alleen het opleidingsniveau van de ouders.'

> Lees op het gratis boek 'Werk maken van gelijke kansen' op didactiefonline.nl

Effectief onderwijs

Juni 1989 publiceert Jaap Scheerens in Didactief het onderzoek 'Wat maakt scholen effectief? Hij benoemt vijf factoren die nog steeds gelden: sterk onderwijskundig leiderschap, een veilig en geordend schoolklimaat, nadruk op taal en rekenvaardigheden, hoge verwachtingen over de prestaties van leerlingen en regelmatige evaluatie van de leerprestaties. En hij blijft onderzoek doen naar schooleffectiviteit. Klaas van Veen bespreekt in 2017 Scheerens' magnum opus en raadt het iedereen aan. Scheerens pleit er in 1989 ook al voor schoolresultaten openbaar te maken, net als in Engeland. De overheid moet wel voorzichtig omgaan met die gegevens. En hij waarschuwt: als ze te nadrukkelijk aangeeft dat scholen die het slecht doen meer begeleiding en meer geld kunnen krijgen, zet ze in feite een beloning op slecht presteren. Het is een verwijt dat ook OCW trof toen ze in 2018 zomerscholen ging subsidiëren.

> Lees Klaas Veens artikel 'Leg Hatti en Marzano eens weg' op didactiefonline.nl

Tijdloze thema's

Zware incidenten

In **november 2003** besteedde Didactief aandacht aan conflicthantering op school. Roel van Pagee, leider van de vmbo-locatie van het Terra College in Den Haag, komt uitgebreid aan het woord over de methode herstelgericht werken die de school drie jaar eerder invoerde om zware incidenten op de school tegen te gaan. Van Pagee: 'Ik denk dat zeker de helft van de gedragsproblemen van leerlingen is te herleiden tot het zwakke functioneren van een groep.' (...) De kern is dat we scholieren steunen bij het zoeken naar oplossingen en het uitvoeren ervan. Wat leraren dus proberen niet te doen is: adviseren, sturen, duwen, trekken of sleuren, overnemen of weghalen, voor een ander denken of vertalen, en andere interventies die zo gangbaar zijn in ons doen en laten in het onderwijs.' Twee maanden later – 13 januari 2004 – wordt op het Terra conector Hans van Wieren door een leerling doodgeschoten in een volle aula.

> Lees het artikel 'Leren van conflicten' uit 2003 op didactiefonline.nl

Toetsvoorbereiding

De Groningse hoogleraar Onderwijswetenschappen, Leon van Gelder, waarschuwt kort voor zijn overlijden in **1981** in Didactief: 'Ook de Cito-toets houdt het gevaar in dat men in de klas het onderwijs gaat reduceren tot een voorbereiding op de toets. Dat is een proces dat het Cito niet in de hand heeft.' Hij wijst op de ontwikkeling van de Engelse grammar school. 'Er waren daar boekjes in de handel: hoe leer ik testen? Hoe kan de toets beantwoord worden? Dat gaf allerlei dolle toestanden. Ouders gingen meeleren, kinderen werden gewapend tegen onbekende vragen.' In dezelfde editie wijst onderzoeker Siard Dwarshuis op 'het gevaar dat toetsen die ergens in een nationaal instituut worden gemaakt een ongewenste, vervlakkende en uniformerende invloed hebben op de inhoud van het onderwijs en de eigen handelingsvrijheid van scholen'. Het zijn profetische woorden. Sinds enkele jaren wijzen bijvoorbeeld de Onderwijsraad, de Raad van State en onderwijsonderzoekers precies op deze gevaren. Anno 2021 is toetsvoorbereiding big business.

> Lees ook het coververhaal in deze Didactief op pagina 14.

Didactief in mijlpalen

1971

SVO geeft mededelingenblad 04 uit

1981

04 wordt Didactief

1990

Weer Samen Naar
School-beleid

1985

Fusie kleuter- en lagere
school tot basisschool

1993

Invoering
basisvorming

1995

Eerste experimenten
met lio-stages

1997

Fusie Didactief
en School

2003

Didactief/School heet
voortaan Didactief

1999

Didactief lanceert allereerste website.
Inmiddels trekt Didactiefonline.nl
maandelijks 25.000 bezoekers

1998

Wet op het primair
onderwijs, mavo en
vbo gaan op in vmbo,
4 profielen vervangen
vrije pakketkeuze in
tweede fase havo vwo,
studiehuis, tweede fase

2008

Eerste lichtung
studenten aan de
universitaire pabo

2018

Het boek *Op de
schouders van reuzen*
wordt gelanceerd in
samenwerking met
schoolbesturen
en PO-Raad

2021

Jubileumcongres
Didactief op
24 maart en
lancering van
digitaal Didactief-
abonnement.

2014

Passend Onderwijs van start.
Didactief wint nationale prijs
voor onderwijsjournalistiek

2011

Didactief heet
voortaan Didactief

Vraag maar raak

De **Kennisrotonde** heeft sinds 2016 al ruim 500 vragen van scholen beantwoord. Schoolhoofd Cordula Rooijendijk en senior-beleidsmedewerker Ingrid Cloosterman zaten onder de vragenstellers.

Hoe zorg je voor goed rekenonderwijs? Welk rooster is het best? Wat te doen met spijbelaars? Deze vragen en vele andere komen jaarlijks binnen bij de Kennisrotonde. Bij dit initiatief van NRO kunnen leraren en andere onderwijsprofessionals sinds 2016 terecht als ze iets willen verbeteren aan hun onderwijs of organisatie. Vakexperts pakken de vragen op en formuleren bin-

nen enkele weken een bondig antwoord op basis van de laatste inzichten uit onderzoek. Superhandig, zeggen vragenstellers. Want vaak hebben leraren geen toegang tot literatuur, ze zien door de bomen het bos niet en je krijgt snel zicht op de meest actuele kennis over een onderwerp.

Vraagstukken

Ingrid Cloosterman, senior-beleidsmedewerker Lucas Onderwijs en coördinator van de LucasAcademie, heeft al diverse vragen aan de Kennisrotonde voorgelegd. Ze wilde bijvoorbeeld graag weten hoe leernetwerken kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van schoolleiders, en zo ja, wat de belangrijkste succesfactoren zijn. 'Onze stichting bestaat uit bijna tachtig basis- en middelbare scholen met zeer uiteenlopende kenmerken. Hoe formuleer je voor zo'n diverse organisatie een goed onderbouwd beleid voor leernetwerken? De Kennisrotonde gaf ons de handvaten die we nodig hadden.'

Ook Cordula Rooijendijk, sinds 1 januari directeur van de 8^e Montessorischool in Amsterdam en auteur van *Een jaar uit het leven van een basisschooldirecteur*, is enthousiast. Voor haar vorige werkgever, de Berger Scholengemeenschap, vroeg ze onder meer aan de Kennisrotonde om welke redenen ouders nu eigenlijk voor een school kiezen. 'We hadden een jaar dat het aantal aanmeldingen terugliep. Hoe kwam dat? Missen we iets?'

Precisering

Vragenstellers kunnen hun vraag indienen via de website kennisrotonde.nl. Vervolgens belt een medewerker van de Kennisrotonde op. Je krijgt dan de gelegenheid om meer te vertellen over het probleem, misschien moet je vraag nog iets worden bijgesteld. 'Dat werkt prettig', zegt Cloosterman. 'Je hoeft niet bang te zijn dat je het probleem misschien niet helemaal goed hebt geformuleerd, want met die medewerker loop je er gewoon nog eens rustig doorheen. Waar zit precies de moeilijkheid? Welke kennis ontbreekt er nog?' Zo krijg je ook snel duidelijkheid over wat je wel of niet van onderzoek kunt verwachten. Rooijendijk: 'Je kunt het antwoord van de Kennisrotonde uiteraard

Rooijendijk: 'Sfeer bleek een belangrijkere reden voor schoolkeuze te zijn dan ik dacht'

nooit direct op jouw school toepassen. Een vertaalslag is nodig. Dat vind ik er persoonlijk ook mooi aan. Ook andere scholen kunnen door die algemeenheid iets met het antwoord op jouw vraag.’
Van dit laatste is de Kennisrotonde zich bewust. Alle vragen met bijbehorende antwoorden worden gepubliceerd op de website, zodat alle scholen er gebruik van kunnen maken. Inmiddels is er een uitgebreide database en zijn er themadossiers over bijvoorbeeld dyslexie, schrijfonderwijs of zittenblijvers. Cloosterman: ‘Veel vragen zijn al gesteld en hoef je dus niet opnieuw voor te leggen.’

Eyeopeners

Maar levert zo’n antwoord nu ook echt nieuwe inzichten op? Onderwijsonderzoek is immers op diverse plekken al publiek toegankelijk. Cloosterman: ‘De onderzoekers hebben meer overzicht. Ook weet je misschien al veel, maar het is fijn om dat ook bevestigd te krijgen.’
Zo ontdekte Cloosterman dat ze veel succesfactoren voor leernetwerken zelf al had vermoed. ‘Gezamenlijk doelen stellen, bewust theorie aan praktijk koppelen, bindende afspraken over hoe vaak en wanneer je als netwerk bijeenkomt – al die factoren had ik al in mijn achterhoofd. Maar waar ik niet echt bij stil had gestaan, is dat het succes van een leernetwerk ook afhankelijk is van de loopbaanfase van de deelnemers’, vertelt ze. ‘Een ervaren schoolleider heeft doorgaans andere leerbehoeften dan een schoolleider die pas begonnen is. Ze lopen in hun werk tegen verschillende kwesties aan. Daarmee kun je in je beleid rekening houden door ruimte te bieden aan subgroepen die zijn toegespitst op specifieke leerbehoeften. Dat laatste was voor mij een *eyeopener*.’

Kritische reflectie

Ook Rooijendijk haalde zinvolle inzichten uit het antwoord van de Kennisrotonde, vertelt ze. ‘Sfeer bleek een belangrijker reden voor schoolkeuze te zijn dan ik dacht. Terwijl het fysieke schoolgebouw niet zo’n grote rol lijkt te spelen. Ook weegt denominatie, dus of een school een religieuze levensbeschouwing uitdraagt, voor veel ouders niet zo zwaar. Belangrijker vinden ze de onderwijskwaliteit, schoolvisie en eventuele mogelijkheden voor extra ondersteuningsbehoeften.’
Met het antwoord van de Kennisrotonde in de hand nam de school van Rooijendijk de eigen praktijk nog eens kritisch onder de loep. ‘Wij hadden de goede sfeer altijd vanzelfsprekend gevonden. Nu begrepen

Cloosterman: ‘Door de uitgebreide database hoef je veel vragen niet opnieuw te stellen’

we dat we dit konden benadrukken in de kennismaking met ouders. Een mooie verbetering. Zonder de Kennisrotonde hadden we die aanpassing waarschijnlijk nooit gemaakt.’ ■

Stel je (onderzoeks)vraag

Bij de Kennisrotonde geven ‘kennismakelaars’ antwoord op vragen van scholen. Heb je een vraag? Stel hem via de website kennisrotonde.nl of kijk in het overzicht van eerder gestelde vragen. De duur van de reactie hangt af van de complexiteit van de vraag en varieert van twee tot zes weken. De Kennisrotonde is een initiatief van onder andere het ministerie van OCW, het NRO, de PO-Raad, VO-raad en MBO Raad. Gebruik van de Kennisrotonde is gratis.

> kennisrotonde.nl

Mijn favorieten

Wat zijn Didactiefs best gelezen artikelen, dossiers of boeken van de afgelopen vijftig jaar? Welke verhalen bleven lezers bij en wat doen **de vakexperts** met de opgedane kennis uit Didactief?

Wie Miriam Heijster | **Favoriet artikel** 'Pleidooi voor de virtueuze leraar' | **Gepubliceerd in** 2016

'Biesta heeft een taal gevonden waardoor zijn gedachtegoed breed gedragen wordt'

In november 2013 publiceerde Didactief als een van de eersten in Nederland (*Vrij Nederland* volgde in december) een interview met coming pedagoog Gert Biesta. Schooldirecteur **Miriam Heijster**, destijds werkzaam op bs De Kleine Reus in Amsterdam en nu op Kindercampus Zuidas, kreeg het vraaggesprek niet meer uit haar hoofd. 'Als ik denk aan wie of wat indruk maakte in Didactief, dan is het Gert Biesta. Hij heeft een taal gevonden waardoor zijn gedachtegoed breed gedragen wordt. Zijn indeling van het onderwijs in drie domeinen is niet meer weg te denken en maakt dat ook de pedagogische opdracht serieus wordt genomen. Dat iedere richting dit weer anders invult, is eigenlijk ook mooi, want ik denk dat het belangrijk is dat we een grote verscheidenheid aan onderwijsrichtingen hebben. Biesta's gedachtegoed begon als oproep tegen de toetscultuur, maar werd al snel veel breder. Hij roept op goed te kijken naar de opdracht van het onderwijs, hoe te handelen als volwassene en te bedenken of dat wat goed is voor mij, ook goed is voor de anderen en de wereld.'

Gert Biesta is een van de sprekers op ons jubileumcongres (zie pagina 14).

> [Lees het interview 'Pleidooi voor de virtueuze leraar' op didactiefonline.nl](#)

Wie Anton Horeweg | **Favoriet artikel** 'De leraar is al 25 jaar aardig' | **Gepubliceerd in** maart 2011

'Ik was verbaasd hoeveel dingen je direct kunt toepassen in je klas'

Leraar **Anton Horeweg** werkte ruim 35 jaar in het basisonderwijs, voornamelijk in groep 8 in Den Haag. Momenteel geeft hij lezingen als gedragsexpert en auteur van diverse boeken over gedragsproblemen. Didactief lag altijd in de personeelskamer bij hem op school, maar hij zag zijn collega's het zelden lezen. 'Toen ik uiteindelijk zelf een abonnement nam, was ik verbaasd hoeveel dingen er in staan die je direct kunt toepassen in je klas. Wat mij nog bijstaat is een artikel over Mieke Brekelmans, hoogleraar Onderwijskunde in Utrecht, getiteld 'De leraar is al 25 jaar aardig' (maart 2011). Het ging onder andere over structuur bieden. Brekelmans zegt: "Sommige mensen denken dat als je structureert, je kinderen in hun vrijheid aantast. Maar als je het op een goede manier doet, bied je die juist." Dus als leerlingen weten wat de leraar van hen verwacht, de regels helder zijn en ze zich daaraan houden, dan kunnen ze daarbinnen eigen keuzes maken en activiteiten reguleren. En omdat ze die ruimte krijgen, accepteren ze de structuur. Daarbij is wel een warm klasklimaat nodig. Als een leraar leerlingen onder druk zet en te veel controle wil hebben, heeft dat een ongunstig effect. De relatie krijgt een autoritair karakter. Leerlingen doen wel wat er wordt gezegd, maar die leraar begrijpt niet wat ze nodig hebben en kan niet aansluiten bij hun behoeften. Structuur en warmte is dé combinatie.'

> [Lees 'De leraar is al 25 jaar aardig' op didactiefonline.nl](#)

Wie Theo Wubbels | Favoriet dossier 'Alles op een rij over...'
| Gepubliceerd in 2016-2019

'De serie staat als een huis voor beginnende leraren én ervaren collega's'

Hoogleraar **Theo Wubbels** (Onderwijswetenschappen, Universiteit Utrecht) stond aan de wieg van de academische pabo. Zijn favorieten zijn de dossiers die Didactief samenstelt van onderwijsonderzoek op thema. 'De serie *Alles op een rij over...* staat als een huis,' zegt hij, voor beginnende leraren en ervaren collega's. Winnifred Jelier bundelde tussen 2016 en 2019 elke maand onderwijsonderzoek op thema. Wat weten we eigenlijk allemaal al over werkdruk en stress onder leraren of over taal bij zaak- en bètavakken in het voortgezet onderwijs. Nauwgezet ging zij na wat er door de jaren heen allemaal al in Didactief is gepubliceerd en legde ze haar selectie vervolgens aan experts voor. Staan die resultaten nog, wat moeten we updaten? 'Het resultaat is nog steeds praktisch bruikbaar.'

> 'Alles op een rij over...' op didactiefonline.nl

Wie Quinta Kools | Favoriet artikel 'Hybride beroep'
| Gepubliceerd in maart 2020

'De vorm van de artikelen inspireert me bij het kiezen van eigen werkvormen'

Lector **Quinta Kools**, van de lerarenopleiding van Fontys, gebruikt artikelen uit Didactief als input voor verdiepende gesprekken met collega's en studenten. Het artikel *Hybride beroep* uit maart 2020 vindt ze bijvoorbeeld de ideale opmaat voor een gesprek over de toekomst van het onderwijs, het beroep van leraar en het opleiden van leraren. *Een leerling in 60 seconden* uit september 2020, noemt ze 'confronterend', omdat het haar studenten de kans geeft in een snelle check de eigen verwachtingen en gevoelens over leerlingen in de stageklas inzichtelijk en bespreekbaar te maken. En dat is soms best heftig. Ook *Geloof in eigen kunnen* uit december 2020, kan helpen een gesprek met studenten of collega's te starten over het begrip *self-efficacy* en hoe dat je kan helpen om je leerlingen met andere ogen te bekijken. Het archief van Didactief stelt je ook in staat het begrip te linken aan jezelf, door er onderzoek bij te pakken over *self-efficacy* van (beginnende) leraren. De vorm waarin Didactief de artikelen giet, inspireert Kools soms tot eigen werkvormen, zoals de traditionele rubriek *Het beste onderwijsonderzoek van 2020* (jaarlijks in nummer 10). 'Het is een leuke didactische aanpak voor een bijeenkomst met een kenniskring, waarin iemand dit voorbereidt en zijn/haar eigen keuze toelicht. Alweer, het brengt een gesprek op gang en zet anderen aan het denken.'

> Lees Quinta's favorieten (*Hybride beroep*, *Een leerling in 60 seconden*, *Geloof in eigen kunnen* en *Het beste onderwijsonderzoek van 2020*) op didactiefonline.nl

Top 10 allertijden

Lees op didactiefonline.nl de tien meest gelezen artikelen uit Didactief ooit. Zonder inlog, dus stuur ze gerust door naar je collega's, je schoonvader of -moeder of die directeur die wel wat inspiratie kan gebruiken.

Meest gelezen onderwijsauteur

Paul Kirschner behoort tot de meest gelezen onderwijsauteurs in Nederland. Zijn boek *Op de schouders van reuzen* (2019), is bijna 60.000 keer (gratis) gedownload, zijn columns behoren tot onze populairste. Prikkelend en soms polariserend weet hij voor- en tegenstanders te verleiden tot lezen. Kirschner toont misschien wel het best de transitie aan die Didactief de afgelopen vijftig jaar doormaakte van een papieren mededelingenblad naar een off- en online medium voor relevant onderwijsonderzoek.

> Lees Kirschners meest gelezen artikel 'Wat maakt een topleeraar?' op didactiefonline.nl

Evidence-informed werken doe je zo

Bij *evidence-informed* werken combineer je onderzoek met praktijkkennis. Dat is een belangrijke voorwaarde voor onderwijskwaliteit, maar hoe pak je het goed aan? Basisschool **De Touwladder in Sint-Michielsgestel** heeft tips.

1 Geef je team vertrouwen en tijd

‘De leraren van basisschool De Touwladder in Sint-Michielsgestel zijn aanpakkers’, zegt directeur Jacqueline Kenter. ‘Zien ze dat er iets aan schort, dan willen ze dat zo snel mogelijk verbeteren.’ Kenter is blij met die ondernemingszin, maar verlangt wel dat haar team op een gestructureerde en onderzoeksmatige manier te werk gaat. Daarom zette ze expertiseteams op. Per team buigen enkele leraren zich minstens één jaar lang over een vraagstuk binnen de school. Hoe kan het rekenonderwijs in de bovenbouw uitdagender? Wat kan er beter in de communicatie met ouders? De leraren verzamelen onder meer relevant onderzoek, gaan op klassenbezoek en bevragen collega’s en leerlingen. Op basis daarvan formuleren ze voorstellen, van specifieke interventies tot bijscholingstrajecten, en verzoeken ze de rest van het lerarenteam om feedback. Tussentijds rapporteren ze aan Kenter: ‘Deze aanpak is op onze school inmid-

dels routine. Maar evidence-informed werken ontstaat niet vanzelf. Ik moet leraren de tijd geven om hierin te groeien. Ze hebben ruimte nodig om aan vraagstukken te werken en niet het gevoel krijgen dat ze zich steeds moeten verantwoorden.’ Kenter wijst haar leraren aan het begin van elk schooljaar uren toe voor de expertiseteams. ‘Die uren verschillen per persoon: een voorzitter krijgt tachtig uur, terwijl voor een regulier lid tussen de twintig en zestig uur beschikbaar is, afhankelijk van aanstellingsomvang en andere taken.’

2 Neem professionele interesses als uitgangspunt

De leraren bepalen samen wat de belangrijkste doelen voor de expertiseteams zijn. ‘Dat is wel zo motiverend’, zegt Elfri Savage, leraar van groep 3 en voorzitter van het expertiseteam Taal. ‘Het is niet genoeg als jij graag aan een bepaald onderwerp wilt werken. We moeten allemaal het belang ervan onderkennen en ermee aan de slag kunnen.’

Haar expertiseteam startte onder meer een praktijkonderzoek toen de prestaties op technisch lezen in groep 5 achterbleven. Waar ging het precies mis? Wat zei de literatuur? ‘Qua opzet een klassiek actieonderzoek. We volgden het stappenplan van onderwijskundige Petra Ponte, waarbij we onder meer kritisch keken wat het probleem inhield en welke mogelijke oorzaken er waren. Vervolgens formuleerden we een onderzoeksvraag en keken we hoe we deze het beste konden beantwoorden. Welke data hadden we nodig en hoe konden we deze verkrijgen? Na de analyse formuleerden we verbeteracties, die we toepasten en evalueerden.’

Uit het onderzoek bleek dat de leerkrachten nog te weinig inzoomden op de mogelijke oorzaken van een leesprobleem, vertelt Savage. ‘Hierdoor konden ze de kinderen niet voldoende helpen. We hebben opnames gemaakt van lezende leerlingen en deze uitgebreid in teambijeenkomsten besproken. Vervolgens hebben we nieuwe interventies bedacht en geëvalueerd. Inmiddels zijn de leesprestaties gestegen. Daar zijn we trots op!’

Dure term?

Gebruik je als school onderzoek om je onderwijs te verbeteren? Dan is er sprake van ‘*evidence-informed werken*’. Deze term beschrijft dat je zowel kennis uit onderzoek als praktijkervaringen combineert voor onderwijsontwikkeling, of dat nu om de organisatie zelf gaat, om didactiek of vakinhoud. Vaak blijkt onderzoek en praktijk combineren nog best lastig: je ziet misschien niet altijd direct een duidelijke link. Evidence-informed werken vraagt dan ook om een vertaalslag, waarbij je kritisch kijkt hoe ervaringen op je school aansluiten bij wat uit onderzoek bekend is. Je merkt bijvoorbeeld dat de taalprestaties in een jaar teruglopen en wijzigt de didactiek op basis van inzichten uit onderzoek. Vervolgens evalueer je de aanpassing om te zien of en in hoeverre de leerlingen ervan geprofiteerd hebben.

Platform Samen Onderzoeken

Ook een lerende school worden? Op platformsamemonderzoeken.nl van de PO-Raad vind je allerlei hulpmiddelen, zoals de scan *Onderzoekscultuur* in de school en publicaties over de sleutelmechanismen van *evidence-informed* werken.

> platformsamemonderzoeken.nl

Directeur Jacqueline Kenter (tweede van rechts): 'Op De Touwladder staan we allemaal achter evidence-informed werken. Als je liever je eigen koers vaart, kun je beter niet bij ons komen werken.'

3 Deel ervaringen met collega's

'Ervaringen delen is een tweede natuur voor scholen die evidence-informed werken', zegt Robin Leenders, leraar van groep 8 en lid van het expertiseteam Didactiek. 'Zo inspireren we elkaar en kunnen we laten zien wat werkt.'

Leenders deelde bijvoorbeeld foto's van een boek dat leerlingen maakten. Ze had de kinderen een mysterieus verhaal laten maken als onderdeel van de literatuurles en de verhalen vervolgens gebundeld. 'Dat idee kwam uit onderzoek van John Hattie, waarover hij in zijn boek *Visible Learning* schrijft. De leerlingen bedachten onder meer het plot, gebruikten directe en indirecte rede, en zochten passend beeld uit. Het was even spannend, omdat mijn collega's en ik niet wisten hoe het bij ons zou uitpakken, maar het verliep perfect. Door foto's te maken liet ik ook aan de leerlingen zien dat we echt onder de indruk waren van hun prestaties.'

4 Zorg voor duurzame kwaliteit en stel eisen aan nieuwe collega's

'Onderwijskwaliteit begint bij een lerende cultuur', zegt Germa Jansen, MT-lid en voorzitter van het expertiseteam Didactiek. 'We moeten steeds kritisch blijven kijken hoe het gaat en maken op basis daarvan schoolbrede afspraken.'

Haar collega's gebruiken onder meer kwaliteitskaarten van de expertiseteams voor hun lessen. 'Per kwaliteitskaart vind je een overzicht met de meest relevante inzichten uit onderzoek en de richtlijnen van de school. We hebben kwaliteitskaarten voor ondermeer formatief beoordelen, leerlingenzorg, literatuureducatie en de start van het nieuwe schooljaar. Heel divers dus.' Ook van nieuwe collega's wordt verwacht dat zij de kwaliteitskaarten gebruiken. Tijdens de sollicitatiegesprekken bespreekt directeur Kenter dit met de kandidaat. Kenter: 'Als je liever je eigen koers vaart en met deze aanpak moeite hebt, kun je beter niet bij ons komen werken. Dat zeg ik maar heel eerlijk. Hier op De Touwladder staan we allemaal achter evidence-informed werken. Alleen dan kan het bijdragen aan een hogere onderwijskwaliteit.' ■

Leestip!

Sleutels voor evidence-informed werken van Birgit van Rossum, Liesbeth Ellenbroek en Pim de Vente. Een verkenning naar mechanismen die bijdragen aan duurzame onderwijsverbetering. PO-Raad/NRO.

Bjorn Wansink
(Foto: Ivar Pel)

Tim Surma

Paul Kirschner

Didactief pakt uit

Didactief organiseert een online **jubileumcongres op 24 maart** en jij kan er bij zijn! Na een keynote van Paul Kirschner kun je kiezen uit 10 webinars waarin wetenschappers als Gert Biesta, Ineke Oenema en Tim Surma hun kennis met je delen. Leraren leggen direct de link naar de klassenpraktijk, zodat je de volgende dag al geïnspireerd verder kunt.

Bjorn Wansink: Paty in de klas

Onderwerpen zoals COVID-19, de terroristische aanslag op Samuel Paty of complottheorieën kunnen spanningen blootleggen in je klas. Bjorn Wansink, universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht, doet al jaren onderzoek naar hoe docenten lesgeven over controversiële onderwerpen. In dit webinar bespreekt hij recent onderzoek en legt hij het reactie-kwadrant (Patist & Wansink, 2017) uit. Dit model helpt bij het reflecteren op wat de voor- en nadelen zijn van verschillende manieren van reageren op controversiële opmerkingen in de klas. Dit seminar biedt geen eenduidige oplossingen voor complexe klassensituaties, maar hopelijk wel stof tot nadenken en reflectie. Wansink publiceerde samen met Beatrice de Graaf en anderen een lesbrieft (<https://ap.lc/ljeDF>) na de moord op Paty. (vo)

Keynote Paul Kirschner: Op de schouders van reuzen

Keynote van onze vaste columnist, emeritus professor Paul A. Kirschner, over zijn succesvolle boek *Op de schouders van reuzen*. Op alle gebieden staan wij op de schouders van grote pionierende voorgangers, als wij ons werk goed willen doen en onze professie (en de wetenschap daarvan) verder willen brengen. De moderne geneeskunde staat bijvoorbeeld op de schouders van pioniers als Joseph Lister (antiseptische praktijken) en Louis Pasteur (vader van bacteriologie).

Hetzelfde geldt voor muziek, klassiek (Mozart, Beethoven, Bach) en modern (Buddy Holly, Bob Dylan, The Beatles). En zo is het ook in het onderwijs. Gebaseerd op het boek *Op de schouders van reuzen* dat Paul Kirschner samen met Luce Claessens en Steven Raaijmakers en met hulp van Didactief heeft gemaakt, bespreekt hij een vijftal reuzen op het gebied van de onderwijs- en cognitieve psychologie. Hoe kunnen hun bevindingen ingezet worden voor doelmatig, doeltreffend en plezierig onderwijs? (po/vo)

Tim Surma: Wijze lessen

Wanneer je de term 'directe instructie' dropt in een gesprek rond effectief onderwijs, krijg je al gauw discussies over wat die term nu juist inhoudt. Afhankelijk van welk statement een persoon wil maken, kiest die voor één dan wel een andere definitie. In een poging om dit kluwen te ontwarren gaat Tim Surma in op een vijftal gangbare definities van directe instructie én hun bijhorende kenmerken. Hij besteedt o.a. aandacht aan klassieker Rosenshine (*five meanings of direct instruction*) en aan nagelnieuw onderzoek naar directe instructie. Surma is een van de auteurs van *Wijze lessen, twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. (vo)

Ineke Oenema

Janneke van de Pol

Kees de Gloppler

Gert Biesta

met 7 topsprekers

Ineke Oenema:

Het jonge kind

Nederland is kampioen kleuteren. Toch weten we uit onderzoek dat je jonge kinderen niet perse beter voorbereidt op groep 3 door ze langer in groep 2 te houden. Maar hoe richt je een krachtige leeromgeving in, zó dat je de transities voor de kinderen minder hard maakt? Dat is het thema van de webinar van Ineke Oenema-Mostert, lector aan de Academie Primair Onderwijs van NHL Stenden Hogeschool. Ze zal ingaan op ontwikkeling en leren van jonge kinderen in samenhang met de handelingsbekwaamheid van professionals in voor- en vroegschoolse organisaties: niet alleen de doelen onderweg, maar ook hoe je daar komt, niet de harde knip maar de doorgaande lijn. Een webinar over spelen en leren. (po)

Janneke van de Pol:

Scaffolding

Leerlingen steeds een stapje verder helpen in hun leerproces, dat doe je met *scaffolding* of adaptief lesgeven. Van de Pol, universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht, vertelt je wat daar zoal bij komt kijken. Hoe stel je bijvoorbeeld een juiste diagnose van de kennis en het begrip van een leerling, zodat je daar op verder kunt bouwen? Van de Pol doet al jaren onderzoek op dit gebied en zag vele klassen van binnen. Behalve onderzoeksresultaten zal haar webinar dan ook praktische tips bevatten. (po/vo)

Kees de Gloppler:

Lezen, kunst en kunde

Lezen is een raadselachtig wonder dat werelden opent én een vaardigheid die je kunt leren en onderwijzen. Naar lezen en effectieve leesdidactiek wordt veel onderzoek gedaan. Dit webinar gaat daar over. Het maakt duidelijk hoe je leerlingen kunt leren lezen met begrip. Al kan een leerling nog zo goed technisch lezen, zonder een brede woordenschat en kennis van de wereld blijft een tekst vaak abracadabra. Daarnaast moeten lezers actief op zoek gaan naar betekenis. Beginners moet je dit leren, door dit voor te doen en door in gesprek te gaan over de betekenis van een tekst. (po)

Gert Biesta:

Rondetafelgesprek: Koers houden

We eindigen met een ronde-tafelgesprek waarin we in gesprek gaan over hoe je koers kunt houden in een school die voortdurend onderhevig is aan allerlei invloeden. Overheid, schoolbestuur, onderzoekers, ouders, ze willen steeds weer iets nieuws, iets anders, maar hoe zorg je ervoor dat het grote plaatje niet verloren gaat in de waan van de dag? (po/vo)

‘Kom’ je ook?

Je kunt gratis deelnemen aan ons online congres. Schrijf je in op didactiefonline.nl en ontvang de link. **Tot de 24*!**

Onafhankelijk, relevant en betrouwbaar

Beeld: Katja Mali

Anko van Hoepen is vicevoorzitter van de PO-Raad

50 jaar Didactief, een mooie mijlpaal. Niet alleen voor dit onderwijsvakblad zelf, maar ook voor alle onderwijsprofessionals met een sterke interesse voor onderwijsonderzoek. Hiermee voorziet Didactief in een groeiende behoefte aan relevante ontwikkelingen en inzichten uit de wetenschap. Zeer waardevol voor het onderwijs.

Steeds meer leraren en andere onderwijsprofessionals willen hun onderwijs evidence-informed verrijken (pagina 12). Een ontwikkeling die de PO-Raad van harte toejuicht. Inzichten uit de wetenschap dragen niet alleen bij aan verbetering van de onderwijskwaliteit, het kan ook helpen bij de professionele ontwikkeling van leraren en andere onderwijsprofessionals. Om onderwijsonderzoek in de school te laten landen, zijn er een aantal belangrijke voorwaarden. Zo moeten de onderzoeksresultaten niet alleen vindbaar en toegankelijk zijn, maar ook antwoord geven op vragen die in de klas spelen. Bovendien vraagt onderzoek vaak om een vertaalslag naar de praktijk, zodat scholen er daadwerkelijk mee aan de slag kunnen. Didactief startte als een van de eerste met het vertalen van onderzoeksverslagen naar bruikbare resultaten voor het onderwijs. Een broodnodige inspanning, want nog niet zo gek lang geleden was het eerder regel dan uitzondering dat onderzoek en de dagelijkse praktijk onvoldoende op elkaar aansloten.

Gelukkig zien we de afgelopen jaren een verschuiving van het onderwijs als onderzoeksobject naar volwaardig onderzoekspartner. Steeds vaker vindt onderzoek plaats in samenwerking tussen onderzoekers en onderwijsprofessionals. Vanuit de PO-Raad pleiten wij al jaren voor een sterke verbinding tussen onderwijs en onderzoek. Zo zijn wij, samen met de andere sectororganisaties, initiatiefnemer van de ontwikkelagenda 'Lerend onderwijs voor een lerend Nederland'. Hiermee beogen wij een sterke kennisinfrastructuur voor het onderwijs.

De afgelopen jaren zag ik mooie samenwerkingen ontstaan op het thema onderwijsonderzoek. Zo bundelden een aantal van onze schoolbesturen, Didactief en de PO-Raad de krachten bij het maken van het boekje *Op de schouders van reuzen*. In dit boek geven Paul Kirschner, Luce Claessens en Steven Raaijmakers leraren uit het primair onderwijs inzichten uit de cognitieve psychologie. En hier stopte het niet. In januari lanceren we het derde boekje *Leer ze lezen*, dat ook gratis beschikbaar is voor het onderwijs.

Rest mij om Didactief, namens de PO-Raad, van harte te feliciteren met haar 50-jarig jubileum. Maar bovendien wil ik Didactief bedanken voor de tomeloze inzet van de afgelopen vijftig jaar. Jullie voorzien lezers van onafhankelijke, relevante en betrouwbare informatie, en dan ook nog op een aantrekkelijke en toegankelijke manier gepresenteerd. Dit is een groot compliment waard.

Ik kijk uit naar het volgende jubileum en wens de redactie veel succes.

'We zien gelukkig een verschuiving van het onderwijs als onderzoeksobject naar volwaardig onderzoekspartner'